

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การสื่อสารนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และ มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตประจำวันจนไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ การสื่อสารยังทำหน้าที่ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ เทคโนโลยี และแนวคิด จากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งสู่อีกสังคม

ปัจจุบันมีสื่อหลากหลายชนิดที่ช่วยส่งเสริมการสื่อสารให้ครอบคลุม กว้างไกล โดยเฉพาะการใช้สื่อมวลชน (mass media) ซึ่งหมายถึง ช่องทางการสื่อสารประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550) สื่อมวลชนช่วยให้การสื่อสารเข้าถึงประชาชนจำนวนมากในท้องที่ต่างกันได้ในเวลาเดียวกัน หรือเวลาใกล้เคียงกัน แต่สื่อมวลชนก็มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น คุณภาพของสื่อ กลุ่มเป้าหมาย งบประมาณในการจัดทำและเผยแพร่ รวมถึงการเข้าถึงได้อย่างกลมกลืนกับวัฒนธรรมชุมชน

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้ต้องหันกลับมามองสื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชน หรือสื่อที่เรียกว่า สื่อพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเป็นทุนทางสังคมชนิดหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งได้ โดยไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (อ้างถึงใน

www.oknation.net/blog/choncd12/2009/04/21/entry-1 สืบค้นข้อมูล 22 ตุลาคม 2553) ได้กล่าวว่า “ ทุนทางสังคม หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคี รวมพลัง มีหน่วยที่จะจัดการ จัดระบบของชุมชน มีศีลปะวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีจิตวิญญาณความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะทำให้ในชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน” และนอกจากนี้ สื่อพื้นบ้าน ยังทำหน้าที่ตอบสนององสภาวะทางกาย ใจ จิตวิญญาณ ได้ในระดับที่หลากหลาย (เสกสรร พรหมพิทักษ์ , 2552 : www.ryt9.com/s/bmnd/729340 สืบค้นข้อมูล : 22 ตุลาคม 2553) เช่น

- (1) เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งจะตอบสนองต่อสุขภาพใจ เช่น ความเชื่อมั่น ความภูมิใจ ศักดิ์ศรี มีความมั่นใจในการดำรงความเป็นตัวของตัวเอง ท่ามกลางความแตกต่างกับคนในวัฒนธรรมอื่น
- (2) ให้สุนทรีย์และความบันเทิงทั้งความงาม ความขบขัน ความสนุกสนาน มีลีลาของตนเอง
- (3) ให้การสื่อสารสื่อพื้นบ้าน สื่อสารผ่านคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่หลากหลาย เช่น ภาษา เสียงดนตรี รูปทรง ท่าทาง ภาพ ฯลฯ
- (4) คลี่คลายความขัดแย้ง เช่น การสวดสรภัญญะเป็นสื่อกลางในการเชื่อมความขัดแย้งระหว่างทาง “โลกย์” กับทาง “ธรรม”

ศาลายา ซึ่งเป็นตำบลมีประวัติความเป็นมายาวนาน โดยเริ่มเป็นที่รู้จักและมีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น หลังจากมีการขุดคลองมหาสวัสดิ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทั้งยังคงเป็นศูนย์กลางการค้าขายและการขนส่งทางน้ำของท้องถิ่นบริเวณนี้มาก่อน ทำให้ศาลายามีการรับเอาวัฒนธรรมจากท้องถิ่นอื่น โดยเฉพาะจากนครปฐมมาหล่อหลอมเป็นอัตลักษณ์ของตน แต่เมื่อหลายปีที่ผ่านมาหลังจากได้มีการตัดถนนพุทธมณฑลสาย 4 , มีการสร้างพุทธมณฑลและมหาวิทยาลัยมหิดล ทำให้ศาลายาเกิดความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ด้วยศาลายาเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร จึงได้รับอิทธิพลของความเป็นสังคมเมืองเข้ามาอย่างรวดเร็ว ความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยี การคมนาคม การศึกษา และการเข้ามาอยู่ใหม่ของผู้คนจากต่างถิ่นในพื้นที่ศาลายา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต ตลาดน้ำที่เคยมีก็ มาล่มสลายไป ผู้คนที่งัดวิถีชีวิตดั้งเดิม การสัญจรที่เคยใช้ทางน้ำเป็นหลักก็เปลี่ยนเป็นการสัญจรทางบกซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็วกว่า ผู้คนในชุมชน หันไปสนใจกระแสทุนนิยม วัตถุนิยมมากขึ้น ความห่างเหินของผู้คนจากความเร่งรีบในการดำรงชีวิตมีมากขึ้น วัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น ต่าง ๆ ค่อย ๆ สูญหายไปกับการเวลาที่ล่น้อย ในขณะที่หลายชุมชนได้สูญเสียวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนไปแล้ว ชาวศาลายาก็กำลังเผชิญกระแสของโลกาภิวัตน์ การไหลบ่าของเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และวัฒนธรรมจากภายนอก ซึ่งเป็นแนวโน้มที่น่าวิตกและเป็นสิ่งนี้อาจนำไปสู่การล่มสลายของวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน นั้น อาจหมายถึงการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนไปอย่างน่าเสียดาย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสืบค้นรูปแบบของสื่อพื้นบ้านในชุมชนศาลายาที่สามารถสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตัวให้กับชุมชนได้ และนำเอาอัตลักษณ์หรือทุนทางสังคมมาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน นำมาถ่ายทอด สืบสาน และใช้ประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยว ให้ผู้คนที่แวะมาที่ศาลายาได้จดจำ รู้จัก กล่าวขานถึง อันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งหวังที่จะค้นหาสื่อพื้นบ้านที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวชุมชนศาลายา และนำมาใช้เพื่อประโยชน์เป็นสื่อในด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนศาลายา

1.2.2 เพื่อ หาสื่อพื้นบ้าน ที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ทางด้านการท่องเที่ยว

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยสื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา ผู้วิจัยมีขอบเขตในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.3.1.1 ศึกษาสื่อพื้นบ้านที่มีมาตั้งแต่ในอดีตของชาวศาลายา และการรับอิทธิพล จากชุมชนอื่นๆที่อยู่ในจังหวัดนครปฐม จากงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ บทความ ตำรา

1.3.1.2 ศึกษาวิถีชีวิตของชาวชุมชนศาลายา โดยเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 จนถึง ปัจจุบัน

1.3.1.3 ศึกษาเจาะลึกในสื่อพื้นบ้านที่สามารถนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนได้

1.3.2 ขอบเขตด้านการเผยแพร่

นำผลการศึกษาในเรื่องสื่อพื้นบ้านมาเผยแพร่เพื่อให้ชาวชุมชนศาลายาได้รับรู้ และ ระลึกถึง ในรูปแบบของงานวิจัย โดยผ่านผู้นำชุมชน

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชากรที่อาศัย อยู่ในชุมชน เขตเทศบาลตำบลศาลายา

1.4 คำถามการศึกษาวิจัย

1.4.1 คำถามวิจัยที่1 ชาวบ้านในชุมชนศาลายามีรูปแบบสื่อพื้นบ้านจากอดีตถึงปัจจุบัน อย่างไร

1.4.2 คำถามวิจัยที่2 อัตลักษณ์ของสื่อพื้นบ้านในชุมชนศาลายาเป็นอย่างไร

1.4.3 คำถามวิจัยที่3 รูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่มีอัตลักษณ์เป็นของตัวเองของชุมชนศาลายา สามารถทำให้เกิดการรับรู้และนำไปพัฒนาเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวในตลาดน้ำศาลายาได้หรือไม่

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และรวบรวมสื่อพื้นบ้านของชุมชนศาลายาที่เคยมีมาไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

1. 5.2 เสนอแนะแนวทางการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ของชาวศาลายาต่อชาวชุมชน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยว

1. 5.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก สามารถนำไปใช้เป็นฐานของข้อมูลในการดำเนินการอนุรักษ์ได้

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 สื่อพื้นบ้าน หมายถึง สื่อที่สามารถนำมาใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชน ซึ่งได้รับการสร้างสรรค์มาจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทัศนคติ ความเชื่อของคนในชุมชนนั้น แล้วถ่ายทอดมาเป็นศิลปะการแสดงต่างๆ ทั้งนาฏกรรม ศิลปกรรม คหกรรม การแสดงเพลง ดนตรี การละเล่นพื้นบ้าน ประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งคนในท้องถิ่นให้การยอมรับและถ่ายทอดสืบต่อกัน

1.6.2 อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ และแสดงให้เห็นว่ามีความแตกต่างจากคนอื่น อัตลักษณ์ ในความหมายของงานวิจัยชิ้นนี้ก็คือ ลักษณะเฉพาะหรือความเป็นตัวตน และการแสดงความเป็นตัวตนของชาวชุมชนศาลายาผ่านการสื่อสารด้วยสื่อพื้นบ้าน

1.6.3 ศาลายา หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม